

Modelová příprava pro výuku ve škole

Téma: Hospodářská zvířata

Ročník: I. – II.

Podle RÁMCOVÉHO VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU:

- **Vzdělávací oblasti:** Člověk a jeho svět
- **Tematický okruh:** Rozmanitost přírody
- **Průřezová témata:** -
- **Integrace mezi vzdělávacími obory:** -

Kompetence: k řešení problémů, komunikativní, pracovní

VVC:

- Žák svými slovy charakterizuje pojem hospodářská zvířata – cílený chov a konkrétní užitek.
- Žák uvádí příklady hospodářských zvířat, třídí je na ptáky a savce.
- Žák uvádí příklady hospodářských zvířat chovaných za účelem získávání konkrétní suroviny (peří, srst, kůže, maso, mléko, vejce, síla).

Místo realizace: třída

Časová dotace: 2x 45 min.

Pojmy opěrné: maso, mléko, vejce, peří, vlna, kůže, ptáci, savci, (konkrétní příklady hospodářských zvířat)

Pojmy nové: srst

Dovednosti: -

Didaktické prostředky: 2 sady obrázků hospodářských zvířat – kus na žáka; pracovní listy Hospodářská zvířata, sady karet samice – samec – mládě hospodářských zvířat, symboly surovin poskytovaných hospodářskými zvířaty, karty užitečnosti hospodářských zvířat – viz příloha.

Scénář 1. hodiny:

Úvod

1. Zvuky zvířat

(hromadně frontálně – vyprávění + rozhovor, 10 min)

- Učitel pozve žáky na koberec a posadí je do kruhu. Každému z žáků nechá vylosovat jeden obrázek hospodářského živočicha.
- Zeptá se žáků, zda dovedou vydávat zvuky, jako tito živočichové. Každý žák předvede svůj zvuk. Učitel přitom obchází žáky zezadu a kontroluje, zda je zvuk správný. Ostatní žáci přitom poslouchají, které zvuky vydávají jejich spolužáci.
- Poté vyzve učitel žáky, aby se postavili a na pokyn začali vydávat zvuky svého zvířete a našli si svou dvojici. Předem je upozorní, aby se svými zvuky skončili v okamžiku, kdy se najdou.
- Dvojice žáků se posadí k sobě a všichni společně opět vytvoří kruh.
- Otázky učitele:
  - Co mají všechny tito živočichové společné? (chováme je na statku, jsou to domácí zvířata, ...)
  - Znáte nějaké pohádky, básničky nebo písničky, ve kterých vystupují tato domácí zvířata? (Brémští muzikanti, Kuřátko v obilí, O slepičce a kohoutkovi, Když jsem já sloužil, ...)
  - Proč tyto živočichy chováme? Co nám přinášejí? (pro užitek, maso, mléko, vejce, ...)
  - Myslíte si, že tato domácí zvířata s námi žijí jen krátce, nebo je chovali už naše prababičky, a jejich prababičky, zkrátka stovky let?
- Shrnutí učitele: Dnes si budeme povídat o domácích zvířatech, tedy jen těch, které lidé chovají pro užitek a nikoli pro radost.

Hlavní část

2. Třídění hospodářských zvířat

(hromadně - frontálně, rozhovor, 20 min)

- Učitel vyzve žáky, aby si prohlédli pořádně své obrázky, a nechá žákům chvíli, aby si vzájemně řekli, co všechno o svém živočichovi už ví. Na tabuli napíše otázky ke svému zvířeti, nad kterými by se měli zamyslet.
  - Je vaše domácí zvíře pták nebo savec?
  - Najdete vaše domácí zvířena pastvině (louce) nebo u rybníka?
- Jak se říká samci, samici a mláděti vašeho domácího zvířete?
- Následně učitel vyzve dvojice žáků, aby představili své domácí zvíře. Pokud někteří žáci uvádí chybné údaje, vyzve nejprve spolužáky, zda by mohli chybu opravit, případně žáky opraví či upřesní sám.

- Následně žáci na své obrázky zapíší fixem názvy živočicha pro samce, samici a mládě – vzniknou tak dva totožné obrázky s těmito názvy.
- Každý z dvojice pak položí svůj obrázek na jeden ze 4 archů s označením PTÁCI/SAVCI/PASTVINA/RYBNÍK. Jeden žák klade obrázek na skupinu (ptáci, savci), druhý na kartu prostředí (pastvina, rybník).
- Na závěr úlohy společně zkontrolují, zda je přiřazení ptáků a savců správné, společně si shrnou znaky savců (hlava, trup, 4 nohy, ocas, vnější uši, srst, živá mláďata, krmení mláďat mateřským mlékem) a ptáků (hlava, trup, 2 nohy, 2 křídla, ocas, zobák, peří, kladení vajec do hnízda). Analogicky proběhne kontrola u prostředí, tedy zvířat žijících na pastvině nebo louce, případně v chlévě nebo chlívku, a zvířata od rybníka, případně že potřebují alespoň malý bazének nebo velký lavor s vodou.

3. Fixace poznávání a třídění domácích zvířat

(hromadně - samostatně, 10 min)

- Učitel rozdá žákům pracovní list – viz příloha. Jejich prvním úkolem je vyplnit v křížovce názvy domácích zvířat dle obrázků. Následuje společná kontrola názvů. Pak již žáci pracují samostatně.
- Ve druhém kroku vybarví názvy (řádky v tajence) domácích zvířat podle toho, zda se jedná o ptáky nebo savce.
- Ve třetím kroku pak vybarví okolí obrázku zeleně nebo modře podle toho, zda živočich žije u vody nebo na pastvině.
- Žáci, kteří mají hotovo dříve než ostatní pomocí lepidel připevňují obrázky na 4 archy z předchozí části, které budou vystaveny ve třídě.

4. Hospodářská zvířata

(hromadně frontálně – rozhovor, 5 min)

- Učitel postupně vyvolává jednotlivé žáky. Každý žák přečte název svého živočicha, určí, zda se jedná o savce nebo ptáka a kde tento živočich žije.
- Další otázky:
- Která další zvířata jste našli na obrázcích okolo tajenky? (včela, kapr) proč tato zvířata nemůžeme zařadit mezi savce a ptáky? (jsou to hmyz a ryba) ve kterém prostředí bychom našli kapra? Kde včely?
- Na závěr se všichni společně zaměří na tajenku: Co nevyšlo v tajence? – hospodářská zvířata. Učitel vysvětlí žákům, že hospodářská zvířata je označení pro tu skupinu domácích zvířat, které chováme pro konkrétní užitek, jako je právě maso, mléko, kůže, vajíčka a podobně. Také jim připomene, že se o tato zvířata starala hospodyně a hospodář a takovému statku se říkalo hospodářství.

(Jednotlivé hodiny mohou na sebe bezprostředně navazovat po přestávce, ale může mezi nimi být několik dní pauza. V tom případě je potřeba poněkud pozměnit úvod). Vhodné je během přestávky obejít místa žáků a zkontrolovat jejich práci v pracovním listu).

Scénář 2. hodiny:

5. Zvířecí rodiny

(skupinově – didaktická hra; hromadně-samostatně – zápis do pracovního listu, 15 min)

- Učitel rozdělí žáky do skupin. Každá skupina dostane od učitele obálku s názvy 5 až 6 hospodářských zvířat (sada savci nebo sada ptáci).
- Žáci si najdou místo ve třídě, kde si kartičky vyskládají a vytvoří z nich trojice (samec, samice, mládě). Správnost přiřazení zkontrolují otočením karty na druhou stranu, kde musí být totožný obrázek. Karty opět otočí názvem nahoru a nechají ležet.
- Učitel vyzve žáky, aby se přesunuli k vyskládaným kartičkám sousední skupiny, a zkontrolují, zda je vše správně. (vhodné je, pokud se skupiny střídají na sadách savci – ptáci). Učitel je poté vyzve, aby v sadě udělali několik chyb prohozením kartiček.
- Žáci se opět přesunou k sadě vedlejší skupiny. Jejich úkolem je chyby najít a opravit.
- Následuje přesun k další sadě, kontrola správnosti a vytvoření nových chyb. Pokračujeme několikrát.
- Na závěr vyzveme žáky, aby se přesunuli k pracovním listům a třemi různými barvami vybarvili názvy samců, samic a mláďat hospodářských zvířat v pracovním listu.
- Jak žáci postupně končí, na tabuli příslušnými barvami kroužkují na tabuli názvy živočichů v přepsané (nebo zobrazené) tabulce.

6. Užitek hospodářských zvířat

(hromadná – samostatní, frontální; práce s textem + rozhovor, 20 min)

- Učitel si opět svolá žáky na koberec. Začne tím, že hospodářská zvířata nám dávají konkrétní užitek. Ukáže žákům obrázek lahve s mlékem a zeptá se, které živočichy chováme pro mléko. Žáci uvádí příklady. Pokud je příklad chybný, učitel na to upozorní, ale pokud žáci sami neznají další příklady, sám je neuvádí.
- Učitel analogicky pokračuje také u dalších surovin – vejce, peří, srst na vlnu, maso, kůže a vozík jako symbol pro tahání nákladů.
- Učitel pochválí žáky za jejich znalosti a vysvětlí jim, že by bylo nejlépe, kdyby jim to, co které zvíře dává, řekla sama zvířata. Ukáže na karty (viz příloha) rozvěšené po třídě, kde je uvedeno, co které hospodářské zvíře poskytuje.
- Učitel vyzve žáky, aby se posadili na chvíli do lavic ke svému pracovnímu listu. Ukáže žákům jednu kartu a společně si provedou záznam – název zvířete, co nám zvíře dává, tam ponechají, ostatní přeškrtnou křížem.
- Následně se žáci samostatně pohybují po třídě a vyplňují jednotlivé řádky pracovního listu.

- Jakmile mají žáci (alespoň většina) hotovo, proběhne společná kontrola učební úlohy. Nekontrolujeme po řádcích, ale po sloupcích. Tedy: Které zvířata chováme pro mléko: krávu, kozu, ovci. Které chováme pro maso/vejce/kůži/srst na vlnu/peří/sílu na tahání.
- Otázky na závěr: Dovedl by někdo z vás říci, co mají společného všechna hospodářská zvířata? (dávají nám mléko, maso, vejčka, ...) Tedy všechna zvířata nám dávají například vejčka? (to ne, jen některá) Můžeme o všech hospodářských zvířatech říci, že nám dávají užitek? Co pro nás může být k užitku? (maso, mléko, ..., ale také síla) A máme stejný užitek ze všech zvířat? (každé zvíře se hodí na něco jiného). Takže si hospodářská zvířata proto, že z nich máme užitek, například maso, mléko, vejčka, srst na vlnu, peří, kůži, med, ale také sílu. A protože máme z každého zvířete jiný užitek, potřebujeme různá hospodářská zvířata.

Závěr:

7. Hospodářská zvířata – shrnutí

(hromadně frontálně – didaktická hra + rozhovor; 10 min)

- Každý žák si vylosuje kartu s názvem živočicha (je vhodné využít jednu úplnou sadu z kartiček z úvodní hodiny) a posadí se do kruhu a hraje společně hru typu ovocný koš: Uprostřed kruhu stojí jeden žák a určí pravidlo, podle kterého se mají ostatní žáci vyměnit _ vymění se všichni samci/samice/mláďata_ vymění se všichni ptáci/savci_ vymění se všichni živočichové žijící u vody_ na pastvině_ vymění se všichni živočichové chovaní pro maso/mléko/vejce/kůži/... úkolem žáka uprostřed je sednout si na volnou židli.
- Chvilí před koncem hodiny učitel žáky zastaví. Postupně rekapituluje jednotlivé části hodiny – zmiňuje činnosti – a žádá žáky, aby řekli, co se v dané části hodiny naučili:
  - Našli jste si dvojice podle obrázku zvířete a radili jste se, co o něm víte – Proč jsme to dělali?
  - Říkali jste informace o svém živočichovi a třídili jsme tyto živočichy do skupin. Proč jsme to dělali?
  - Vyplňovali jsme tajenku, kde jsme ještě jednou zaznamenávali, zda je zvíře pták či savec a kde žije. Proč jsme to dělali?
  - Skládali jste názvy zvířat do trojic, snažili jste se vzájemně napálit chybami spolužáků. Proč jsme to dělali?
  - Zjišťovali jsme, jaký užitek nám dávají různá zvířata a zapisovali si to do tabulky. Proč jsme to dělali?

Teoretická část:

Od paleolitu byl lov **VOLNĚ ŽIJÍCÍCH ZVÍŘAT** nedílnou součástí života lidí. Lovila se jak velká, stádní zvířata – mamuti, později koně, ale také drobní savci a ptáci. Od neolitu jsou také důkazy o rybolovu. Pravděpodobně již v paleolitu došlo k domestikaci psa. Ten se pravděpodobně zdržoval v okolí sídlišť, kde se živil zbytky ze zpracování zvířat. Později se stává společníkem při lovu a ochráncem stád.

HOSPODÁŘSKÁ ZVÍŘATA, chovaná zpočátku především pro maso, se k nám dostala především z oblastí přední Asie spolu s polními plodinami v neolitu.

Největší význam měl pravděpodobně **hovězí dobytek**. Využíval se především jako zdroj masa, méně často pro mléko a především pro tah. V eneolitu již byl hovězí dobytek záměrně kastrován. Význam hovězího dobytka je patrný také z jeho zobrazování ať už ve formě sošek nebo na keramice.

Dalším hojně chovaným hospodářským zvířetem je **prase**, které se chovalo pro maso. **Kozy a ovce** se na našem území nevyskytovaly tak často a hojně jako v oblasti Asie, jejich rozšíření je spíše lokální.

Od eneolitu se začíná záměrně chovat také **kůň** pro jízdu a transport nákladů, jeho maso se konzumuje jen výjimečně. To je významný obrat oproti předchozím obdobím, protože především v paleolitu byl kůň často loven pro maso.

Chov dobytka nebyl nijak náročný a vyžadoval jen málo zásahů. Na území střední Evropy se díky příznivým klimatickým podmínkám dobytek neustájoval, celoročně se pohyboval venku, kde se volně pásal, v případě nepřízně vyhledával přirozené úkryty. Jako pastviny sloužily volné travnaté plochy, neobdělávané části pole – úhory, strniště na polích po sklizni, ale také řídké listnaté lesy. Dobytek se přikrmoval jen výjimečně, potravu si hledal jako jeho divocí předchůdci. Protože se však na poměrně malém území chovalo relativně velké množství dobytka, jeho velikost se postupně zmenšovala. Také v zimním období hrozil nedostatek potravy, proto byla část dobytka na podzim a v průběhu zimy zabíjena a konzumována. Většinou se ponechávalo takové množství, které bylo schopno na jaře doplnit populaci na původní počet – např. redukce hovězího byla na polovinu, prasat až na jednu čtvrtinu původního počtu.

Drůbež, především chov **slepice** byl na našem území na přelomu tisíciletí velmi sporadický. V 10. století našeho letopočtu již chov a konzumace slepic dosahuje velké obliby a je často na jídelníčku tehdejších obyvatel. Chov **kachen, hus a holubů** byl vždy spíše okrajovou záležitostí a nikdy nedosáhl úrovně kuru domácího.

Současně s chovem hospodářských zvířat je součástí jídelníčku maso ptáků, drobných savců a **LOVNÝCH ZVÍŘAT**, jako jsou jeleni, srnci, zajáci apod. Lov je však oproti chovu časově náročný a ne vždy efektivní. Proto se postupně stává doménou šlechty, která své honitby doplňuje o další, u nás nepůvodní zástupce jako sou daňci, muflovi, siky a bažanti.

Na zvířata bylo nahlíženo především jako na zdroj potravy, jako **DOMÁCÍ MAZLÍČCI** byli z počátku chováni volně žijící živočichové, které si lidé ochočili a chovali v zajetí. Takto se např. chovala v domácnostech lasička nebo někteří pěvci. Chov **EXOTICKÝCH ŽIVOČICHŮ**, ať již v domácnostech nebo panských zahradách se rozšiřuje až v novověku. Dnes jsou v našich domácnostech chováni především živočichové z tropických a subtropických oblastí, protože dobře zvládají klimatické podmínky našich celoročně vytápěných obydlí. Zoologické zahrady dnes mají na rozdíl od jejich původní funkce rekreační zajišťovat také vzdělávání, ochranu ohrožených živočichů a jejich návrat do původní domoviny.